

ANDREA VÍTOVÁ

PRVKY BELETRIZACE V BAROKNÍCH MEMOÁRECH V. F. KOCMÁNKA

Václav František Kocmánek (1607–1679) je znám především jako autor interludií, frašek z lidového prostředí, a veršované skladby *Lamentatio rusticana*, jež se řadí k dobově rozšířeným selským otčenášům. Kocmánkovo literární dílo je však rozsáhlejší a žánrově pestré, mimo jiné zahrnuje díla s historickou tematikou, v nichž zachytil jak dílčí významné události, tak události delšího časového úseku, např. v *Summovním krátkém sepsání*, pamětnických zápisech z období třicetileté války. Tímto dílem se Kocmánek zařadil mezi četné autory memoárových textů, jež tvoří nepřehlédnutelnou součást literárního života 17. a 18. století, a to jak v domácím prostředí, tak v exilu. Historická sepsání V. F. Kocmánka hodnotila starší literární historie pouze jako díla dokumentární hodnoty,¹ nověji je oceněna také jejich literární osobitost, spočívající „v bezprostřednosti lidového způsobu pojmenování“ (FORST 1993: 757). Co se konkrétně skrývá pod obecnou charakteristikou Kocmánkových textů, se pokusíme odhalit na následujících řádcích, ovšem s vědomím toho, že ucelená metodologie ke zkoumání tohoto druhu textů dosud neexistuje.²

Většina pamětí vznikala spontánně, jako reakce na tíživou životní situaci a cílem jejich pisatelů bylo podat dalším generacím informaci o historickém dění, které bylo v souladu s dobovým chápáním historie především zdrojem příkladů a poučení pro přítomnost. Autoři pamětí zapisovali své osobní zkušenosti, případně čerpali informace z jiných zdrojů, např. z novin, letáků, ústně tradovaných zpráv či z historických textů. Pamětnický text pak někdy volně přechází v kronikářský záznam a naopak. Jedná se tedy o texty obsahově i formálně různorodé,

¹ Viz JUNGSMANN (1849: 272); JAKUBEC (1929: 881); NOVÁK (1995: 168); HRABÁK (1959: 408).

² Ze synchronního hlediska se memoárovou produkcí 17. století zabývala M. SOBOTKOVÁ (1993, 1996), která svou pozornost zaměřila na přístup k historickému materiálu v souvislosti s proměnami funkcí memoárového textu, a to i u Kocmánkova *Summovního krátkého sepsání*. Příspěvkem k analýze hlavních znaků barokních pamětí je také článek M. Horákové-Hashemi, která se v textech V. F. Kocmánka a J. V. Paroubka soustředila na postížení hlavní tendence ve vývoji memoárového žánru v barokním období (HORÁKOVÁ 2001).

v nichž jejich autoři uspořádali události často kauzálně nesouvisející, nejčastěji na základně chronologické posloupnosti. Výsledná podoba paměti je dána také tím, s jakým časovým odstupem od popisovaných událostí autor paměti zpracoval, případně zda se jedná o první verzi, či již další přepracování textu (BENEŠ 1993: 35). Právě v případě Kocmánkova *Summovního krátkého sepsání*, které se dochovalo ve dvou rukopisných variantách, máme možnost sledovat proměnu vnitřní struktury zápisů v závislosti na zdroji informací, ale také v závislosti na časovém odstupu od zapisovaných událostí a ve vztahu k zamýšlené funkci textu.

Kocmánkovo literární dílo je dochováno pouze rukopisně, a to v autografickém sborníku uloženém v Strahovské knihovně řádu premonstrátů pod signaturou DAIV 27 a v rukopise uloženém v biskupské knihovně v Litoměřicích.³ Dosud existují tři ediční zpracování *Summovního krátkého sepsání*, přičemž nejstarší edice V. ZAHRADNÍKA⁴ (1833) vychází z rukopisu litoměřického (z r. 1660) a pozdější edice A. PODLAHY (1898) a Z. TICHÉ⁵ (1975) z rukopisu strahovského (z r. 1653).

Podívejme se nejprve na úvodní pasáže obou variant. Oběma je společný nápis, v němž autor předesílá: „Tento spis oznamuje o hrozné válce, kteráž se léta Páně 1618 v České zemi začala a v Praze svůj původ vezmouc, též také tu (téměř) původem Pána Boha všemohoucího ke skončení svému přišla a to léta Páně 1648. A tak tato válka žalostivá, kterouž německou jmenují, pořád za 30 let trvala. Jaké pak byly bitvy a hlavní porážky, a jak jest mnoho lidu (buď Bohu žel, křesťanského), v též válce zhytnulo, tuto se o tom v krátkosti oznámí“ (PODLAHA 1898: 88).⁶ Kocmánkovy zápisky o třicetileté válce jsou tedy ohraničeny jejími přirozenými mezníky, pražskou defenestrací v roce 1618 a obléháním Prahy Švédy roku 1648. Zatímco ve strahovském rukopisu následuje vlastní text, litoměřická varianta paměti obsahuje navíc autorovu předmluvu, v níž Kocmánek uvádí, že události do roku 1630 zaznamenal podle zápisků svého otce, Daniela Kozma-

³ Archivní fond, jehož součástí by měl být i tento Kocmánkův rukopis, nám však dosud nebyl zpřístupněn, takže zde vycházíme pouze z jeho edičního zpracování.

⁴ V úvodu k tomuto vydání V. Zahradník upozorňuje, že se rukopis nezachoval v úplné podobě, ale několik posledních listů chybí, takže paměti končí popisem bitvy u Jankova v roce 1645 a následující události do roku 1648 byly doplněny samotným editorem. Ve srovnání se strahovským rukopisem zde byla většina germanismů a latinismů editorem nahrazena českými výrazy, původní podoba je ponechána pouze u několika vojenských termínů. Motivací takového zásahu mohla být snaha předložit čtenářům dílo pobělohorského autora, učitele, které je důkazem toho, že i v těžkém období „temna“ si měšťanská inteligence dokázala uchovat znalost českého jazyka: „Kozmanecius ale tak česky myslel, že práce jeho ani v nejmenším němčinou nepáchne, a protož za příklad přesné a ovšem klasické češtiny slouží“ (ZAHRADNÍK 1833: 94).

⁵ Z. Tichá vydala tři Kocmánkovy opusy týkající se třicetileté války pod souhrnným označením „Paměti Kocmánkovy“ v edici „Kronik válečných dob“, čímž značně zkrátila charakter vlastního textu *Summovního krátkého sepsání*, viz TICHÁ (1975).

⁶ Srov. ZAHRADNÍK (1883: 94).

necia, dále čerpal z vyprávění důvěryhodných osob⁷ a z vlastních příležitostných poznámek, neboť „hned z mladosti [sem] zvykl, abych mnohé příhody a příběhy lidské [...] sobě bedlivě zaznamenal...“, a jmenovitě uvádí události, jichž byl očitým svědkem (ZAHRADNÍK 1833: 94–96).

Nejdříve se zaměříme na vnitřní strukturu zápisů strahovské varianty *Summovního krátkého sepsání*. Tento text můžeme charakterizovat jako kronikářsko-pamětnický záznam klíčových událostí třicetileté války, jehož autor sdílí oficiální hledisko vládnoucí habsburské dynastie. Vnitřní struktura textu není jednotná, proměňuje se v závislosti na množství získaných informací o daných událostech a intenci autora. U Kočmánka je zřetelně patrné, že pro události do r. 1630 vycházel z poznámek svého otce, neboť v této části textu zachovává analistický způsob historické narace, dodržuje tedy chronologický sled událostí a podává jejich základní charakteristiku — místo, čas a epické jádro události. Vypravěč se v těchto pasážích zviditelňuje pouze prostřednictvím moralistních komentářů, jimiž doplňuje schematické zápisy, případně lidovými příslovími, jež se tímto stávají prvkem kompozičního plánu a narušují chronologickou posloupnost zápisů. Vrstva pořekadel a přísloví se tak v pamětech uplatňuje jako prostředek vyjádření historické postgnozy, již vypravěč předjímá běh událostí a vytváří alespoň minimální dějové napětí; např. (zvýraznila A. V.): „v kterémžto nepořádném proti své vrchnosti pořádné puntu, i Moravané s Slezáky a Lužičany byli; **ale těžko nahou patou proti ostruze bojovati**“ (PODLAHA 1898: 89). Případně v rámci rozsáhlejšího uzavřeného vyprávění působí jako prvek retardační, neboť vypravěč zpomaluje dynamické vyprávění úslovím, čímž vytváří moment očekávání, zde např. ve chvíli, kdy je líčeno vítězné válečné tažení švédského generála Banéra v r. 1639: „[Panýr] i téhož města útokem dobyl, porazíc a potlukouc lid Marazyna s mnohou škodou lidu svého [...] vypínaje svou hlavu a nadut jsa neskrocenou pejchou ku Praze s velikou mocí válečnou a s mnoha množství vozův žebříky přitáhl, té naděje jsa, že jeho vojsko přes ty řebříky bez všelikého odporu na Pražské zdi **jako na hrušky polezou; ale trefila kosa na kámen, a pištěc na bubenika...**“ (PODLAHA 1898: 100).

Tato ukázka demonstuje také převládající charakter narace ve druhé polovině paměti, a to stále zřetelnější přechod vypravěčské pozice z role nezúčastněného kronikáře své doby do role přímého účastníka událostí. Tato tendence se v zápisech projevuje spontánnějším vyprávěním, stručné záznamy jsou nahrazeny dynamickými popisy válečných akcí, jež nepostrádají působivých príměrů. Jestliže vypravěč-kronikář stereotypně hodnotí omezeným rejstříkem dobových epitet *constans*, takže války jsou vždy „žalostivé a hrozné“, bitvy „krvavé, veliké, ukrutné“, města „slavná, krásná, vzácná“ atd., pak vypravěč-svědek vnáší do vyprávění expresivní pojmenování, nezřídka převzatá z lidového jazyka, natura-

⁷ „Měl sem seznámení s mnohými poctivými, jak duchovními tak i světskými lidmi [...] nezpravujice se žádnými nejistými rozprávkami o těch a takovým věcech obecného lidu.“ (ZAHRADNÍK 1833: 96).

listický detail či vloženou epizodu. Změna perspektivy se tedy projevuje nejen změnou lexika, ale také formální změnou struktury a organizace zápisů.

Na konfrontaci perspektiv narazíme např. u zápisu o pobytu saských vojsk v Čechách r. 1631 a jejich drancování Prahy. Věcné konstatování, oddělené v textu středníkem, zde tvoří pouze východisko k expresivnímu líčení událostí, neboť právě zde vstupuje do textu vypravěč jako svědek událostí.⁸ Subjektivní vztah vypravěče ke sdělované skutečnosti je od objektivního postoje stylisticky odlišen změnou lexika. Sasští vojáci jsou přirovnáni k hladovým prasatům⁹ a od tohoto přirovnání se pak odvíjí řada obrazných pojmenování, která Kocmánek převzal z lidového jazyka zvýraznila (A. V.):¹⁰ „Ale když těm drabantům nejlépe k duhu šlo a již i mnohým břicha tak vzrostla, **jakoby deset ježků poroditi měla**, přitáhl z Valdštejna a Prahu v rychlosti vzal a **ty papáče z těch krmníků** seženouc, je tam, odkavad přišli, odeslal, aby se trochu povychladli a povyčistili, čekajíc tam **jiných rohův, až by jim narostly na místo těch, kteréž jim z Valdštejn srážel**“ (PODLAHA 1898: 95). Vzhledem k rozmanitosti materiálů, z nichž Kocmánek vycházel, zde sice není možné určit, do jaké míry převzal celé líčení a do jaké míry se zde uplatnila jeho invence, každopádně se vrstva lidového jazyka stává prostředkem zviditelnění vypravěče komentujícího a hodnotícího zapsané události.

Ve strahovském textu tedy převládá kronikářská perspektiva, ovšem s blízcím se závěrem se stále výrazněji projevují autorovy vypravěčské schopnosti, které pak uplatnil ve svém přepracování, litoměřické variantě *Summovního krátkého sepsání*. Podívejme se nyní, jak Kocmánek pracuje s informací převzatou ze zápisů svého otce a rozvíjí ustálený schematický popis bitvy. Výchozí zápis ze strahovského rukopisu: „proti sobě šest dní leželi a každého dne na sebe z kusů stříleli, ač **více císařské** vojsko; **praví se** pak, že ze strany císařské po těch šest dní pobito bylo do dvou set, a z českého lidu 80“ (PODLAHA 1898: 89), přetváří Kocmánek do následující podoby: „a každého dne z kusů do sebe střílela, ač **více české** vojsko. Po těch šest dní po straně císařské **pobito bylo** lidu do dvou set, českého pak lidu do osmdesát osob. Z těch **já** mnohé zbité **jsem viděl**, když je do města na nosidlech, aby mohli pohřbeni býti, přinášeli. Každá ta osoba byla **hrozně a ohavně** z kusů rozstřílena“ (ZAHRADNÍK 1833: 98). Vedle faktografické odlišnosti je na těchto ukázkách možné konfrontovat perspektivu kronikářského

⁸ „Týž kurfirť saský po těchto vzatých městech a pevnostech ku Praze přitáhl ji pod accordem dosáhl, poněvadž páni nejpřednější zemští teháž z Prahy podstoupili a s kurfirťem nic accordovati nemínili; [...] Poznamenal o té věci jeden autor, že prý kurfirť saský do Prahy přitáhl, aby v sobě v ní svůj lid zlepšil, čemuž já spisovatel tohoto spisu také (jsa toho povědomý) za pravé dávám...“ (PODLAHA 1898: 94).

⁹ „[...] kurfirť saský do Prahy přitáhl, aby sobě v ní svůj lid zlepšil [...], rovněž jako pilný a živnosti své hledící hospodář, když koupí po půl kopě deset anebo 20 hladových prasat, a potom vsadic je do krmníka, jim hojnost žaludů a tlučí asi za půl léta dává, čímž oni, jsa vysycení, velmi dobře tlustnou, a on je potom po šesti kopách se svým užitekem prodá...“ (PODLAHA 1898: 94).

¹⁰ Viz např. ZAORÁLEK (2000).

a pamětnického záznamu. V prvotním zápisu vypravěč s ohledem na požadavek objektivnosti upozorňuje na možnou nepřesnost a nespolehlivost údajů, distancuje se od neověřených fakt, kdežto v rukopise litoměřickém je týž údaj (počet zabíjených) prezentován bez pochybností a vypravěč vstupuje do textu jako svědek události, vyprávění tak získává nádech senzačnosti, již vedle vědomí autenticity zážitku zesiluje přítomnost naturalistického detailu. Oproštění od analistického způsobu narace, zaměření na detail a přenesení akcentu na dějovost popisovaných událostí charakterizuje celý text litoměřické varianty. Kocmánek změnil vypravěčskou strategii směrem k subjektivnímu zobrazení událostí, vypravěč se mnohem častěji zviditelňuje jako očitý svědek událostí, přičemž posuzování míry literární stylizace se nám jeví jako irelevantní, neboť zde vycházíme pouze z literárních charakteristik obou textů.

V kontextu třicetileté války se nabízí otázka, jak byla v dobových pamětech reflektována exekuce na Staroměstském náměstí 21. června roku 1621. Povědomí o této události se šířilo jednak z vyprávění očitých svědků, jejich písemným svědectvím, ale také prostřednictvím dobových novin a letáků. Ve strahovském autografickém sborníku je zpráva o exekuci součástí samostatného opusu s historickou tematikou (bez názvu, op. 2), v *Summovním krátkém sepsání* už pak o této události není ani zmínka, kdežto v litoměřickém rukopisu je již scéna staroměstské popravy do vyprávění zařazena chronologicky.¹¹

V prvotním záznamu (op. 2) je důraz kladen na zprostředkování co nejpřesnějších informací, popis „hrozná a žalostivá exekuce“ je tudíž zredukován na základní údaje, tedy místo a dobu konání s úplným výčtem jmen popravených a jim uložených trestů. Celé „představení“ bylo však pečlivě zinscenováno tak, aby silně zapůsobilo na smysly diváků. Hrůznost popravy umocňovala zvuková kulisa a vypjaté emoce zúčastněných, což je rovina, kterou Kocmánek zachycuje až v litoměřickém textu. Důraz je tentokrát kladen na zachycení tragiky celé události, atmosféry strachu a zoufalství, která panovala mezi odsouzenými a jejich rodinami: „Kterážto žalost týchž manželů s manželkami a dětmi, jak hrozná pro nastávající ohavnou smrt býti musela, žádný člověk snadně vypsati, ba ani vysloviti nemůže [...] nic slyšeno nebylo pro náramné na mnoho bubnů lidu vojenského knížete ze Sasu bubnování...“ (ZAHRADNÍK 1833: 104–105). Pozornost vypravěče se soustřeďuje na detail, ze sedmadvaceti k smrti odsouzených pánů líčí pouze poslední chvíle hraběte Šlika, jako prvního popraveného, a J. Jesenia, který „nejtěžší smrt podniknouti musel“. Jeseniovu mučení je zřejmě právě proto věnována zvláštní pozornost, neboť podobná drastická líčení vyhovovala dobovému vkusu (nejen) lidového čtenáře, jemuž byl text pravděpodobně určen. V závěru pasáže věnované exekuci zmínil Kocmánek v samostatné epizodě životní peripetie Mikuláše Diviše, písaře Starého Města pražského, který byl potrestán přibitím za jazyk na šibenici, vymrskán z města, ale po několika letech se do

¹¹ A. Podlaha tento opus pojmenoval jako „Spisek o zimmím králi a jeho náboženství; jakož i o obnovení náboženství katolického a pokutování odbojných“ (PODLAHA 1898: 81, srov. ZAHRADNÍK 1833: 103–107).

Prahy načas vrátil, načež byl znovu vymrskán. Zatímco ve strahovském rukopise je písař pouze jmenován jako poslední potrestaný, zde jeho identitu Kocmánek neuvádí (viz PODLAHA 1898: 87, ZAHRADNÍK 1833: 152), využívá však epický potenciál prvotní poznámky. Životní osudy dotyčného písaře totiž poskytují materiál k samostatnému vypravěčskému zpracování, které nepostrádá jistý nádech senzačnosti, neboť Diviš, „což dokonalá pravda jest“, pozval mistra popravčího do Týnského chrámu, aby vyslechl pašije pronesené jazykem, za který ho před lety přibil k šibenici. Tendence k beletrizaci strahovského textu se však projevila nejen rozšířením, nebo naopak zkrácením stávajících zápisů, ale také vložením nových epizod.

Ve starším textu *Summovního krátkého sepsání* se vyskytuje pouze jedna epizoda nesoucí znaky uzavřeného mikropříběhu s obligátní uvozující formulí „stalo se tehdy“, zápletkou a pointou, k níž příhoda rychle spěje v reprodukováných dialozích. Jedná se o příhodu s ožvlým nebožtíkem, která do jisté míry odlehčuje předchozí scény umírajících vojáků, avšak i přes humorné vyznění příhody ji vypravěč čtenáři předkládá jako výzvu k zamyšlení nad pomíjivostí lidského života. Do litoměřického textu jsou navíc vloženy ještě dvě historicky prezentované jako všeobecně známé a písemně fixované: „Poznamenali však mnozí, z nichžto i já jeden jsem, že jeden pro dosti tuhé provinění, a druhý pro menší a dosti směšné přečinění, tímto způsobem milosti, proti všem naději, milosti dosáhli“ (ZAHRADNÍK 1833: 152–153). V první z nich se vypráví o vojákovi, který z nouze ukradl boty, protože žold nestačil na uživení rodiny, ale překvapivě byl Valdštejnem místo trestu obdarován. Druhá vypráví o vojákovi, který se vůči Valdštejnovi zachoval neuctivě,¹² ale také vyvázl bez trestu a navíc s peněžitým darem. V obou příhodách je konflikt založen na osobním střetu Valdštejna s realitou života nemajetných vojáků. Druhá z nich má charakter anekdoty zachycující Valdštejnův rozhovor s provinilým vojákem, přičemž celá situace vychází z komiky charakteristické pro lidové prostředí, a to zobrazení tělesných projevů člověka.

„Nízká“ tělesnost zde však není prostředkem zesměšnění zástupce „vysoké“ kultury, ale ve svém důsledku má událost představit Valdštejna jako postavu projevující pochopení, a tím se přibližující lidovému čtenáři. Zachycení této charakterové vlastnosti je však jednak v rozporu s historickou skutečností, jednak s portrétem, jaký Valdštejnovi Kocmánek vytvořil v první verzi *Summovního krátkého sepsání*, v níž je císařův generalissimus vykreslen jako osoba nekompromisně trestající sebemenší provinění a důsledně dodržující vojenský řád. S touto charakteristikou koresponduje také obraz Valdštejna, jež Kocmánek podal ve dvou nejstarších českých písních o Valdštejnovi z roku 1636.¹³ Současně se ale v pís-

¹² „Stoje tedy na svém stanovišti, mušket k líci, do města se obrátiv, přiložil, a jakoby na někoho střeliti chtěl, zadním koncem náramně hrkl“ (ZAHRADNÍK 1833: 152).

¹³ „Neb jsem žádnému milostivosti, / byť prosí, žádal s snažností, / zvláště zoldátům neproka-
zoval, / nýbrž jen ukrutně trestal, / pročež od nich milosti / nemohl jsem dojit s štedrostí. [...] Ale v tom, že jsem nikdy mírnosti / neužíval, ni stfídmosti, / mnohé dost pro malé provinění/

ních objevuje náznak obhajoby Valdštejnových činů¹⁴ a vyjádření nesouhlasu s postupem císaře, který vojevůdci neumožnil řádný soud,¹⁵ což je v rozporu s tradičním jednáním habsburských panovníků. Tuto skutečnost zmiňujeme proto, že podobně smířlivý tón je v dobové literární produkci příznačný právě pro lidové prostředí, v němž se s určitým časovým odstupem od Valdštejnovy vraždy zrodil jeho mýtus, zcela proti původnímu záměru císaře a bezprostřednímu ohlasu Valdštejnových současníků z řad šlechty (JANÁČEK 1978: 526–531). Tendence k epizaci historického materiálu v Kočmánkových pamětech však není v oblasti historických sepsání 16. a 17. století nikterak výjimečná, ale je projevem obecné tendence k beletrizaci historie, jak na ni ve svých dílčích studiích poukázal J. Kolár (KOLÁR 1999).

Prvky beletrizace v Kočmánkově *Summovním krátkém sepsání* nacházíme na několika úrovních textu. V rámci strahovské varianty, která má charakter kronikářské zprávy o třicetileté válce, je beletrizace vázána na proměnu vypravěčské perspektivy, a to z pozice objektivního kronikáře do role pamětníka událostí, který do textu vnáší expresivní hodnocení, dynamické popisy, čímž jsou stylisticky odlišeny projevy subjektivního zachycení historických událostí. V litoměřickém rukopisu už v celém textu dochází k posunu vypravěčské perspektivy směrem k pozici pamětníka vypravovaných událostí, přičemž tento posun chápeme jako projev autorské strategie, jako vědomou práci s historickým materiálem, jehož zpracování je podřízeno předpokládanému adresátovi textu, jímž byl čtenář z lidového prostředí. Vyprávění z pozice pamětníka či přímého svědka popisovaných událostí pak umožňuje přenesení důrazu na detail, rozšíření původní stručné zprávy o vlastní zážitky či historiky, které se k události vážou.

Poukázáním na některé projevy spojené se změnou vypravěčské perspektivy jsme se pokusili upozornit na literární stránku Kočmánkova memoárového textu a naznačit jednu z cest, kterou by se mohlo ubírat zkoumání barokních memoárů literární vědou.

vydal jsem hned k usmrcení, / to snad jistě Bohu mému / nelíbilo se samému“ (VOLF 1912: 165).

14 „Ale však jakýs čas přijde, / a zlost mezi lidma vynde, / kteráž nebude trestaná, / zhajovaná, / zlostná bez rozmysla, / již by oliva nesnesla. / Bude na ni vzpomínáno, / od mnohých smutně praveno, / škoda, že olivy není / k přetržení/ nynější loupeže, / patrné, zřejmě krádeže“ (VOLF 1912: 162–163).

15 „Nic mi litostivějšího není / při tom posledním skončení / jako to, že jsem nemohl bejt vydán, / Císařské milosti dodán, k promluvení, k přeslyšení / před tím nešťastným skončení“ (VOLF 1912: 166).

PRAMENY

Rukopisný sborník V. F. Kocmánka Knihovna premonstrátů Strahov, sign. D A IV 27

PODLAHA, Antonín (ed.)

1898 „V.F.K. spisování historická (Spisek o zimním králi; Summovní krátké sepsání; Závěrek téhož V. F. K. na tuto válku třicetiletí učiněný)“; *Sborník Historického kroužku* 7, 1898, s. 82–121

VOLF, Josef (ed.)

1912 „Dvě písně o Valdštýnovi“; *Časopis muzea království českého* 86, 1912, č. 1, s. 158–168

ZAHRADNÍK, Vincencius (ed.)

1833 „Krátké vypsání třicetileté války, z rukopisu Václava Kozmanecia Čáslavského, vyňaté a doplněné od Vincencia Zahradníka, faráře v Křešicích“; *Časopis českého museum* 7, 1833, č. 1–2, s. 92–112, 123–163

LITERATURA

BENEŠ, Zdeněk

1993 *Historický text a historická skutečnost* (Praha: Karolinum)

FORST, Vladimír

1993 *Lexikon české literatury* 2, sv. II (K – L) (Praha: Academia), s. 756–758

HORÁKOVÁ, Michaela

2001 „K specifické barokních paměti“; in *Paměti – způsob zobrazení skutečnosti* (Olomouc: UKOL), s. 107–115

HRABÁK, Josef

1959 *Dějiny české literatury*, díl I (Praha: Nakladatelství Československé akademie věd)

JAKUBEC, Jan

1929 *Dějiny literatury české*, díl I (Praha: J. Laichter)

JANÁČEK, JOSEF

1978 *Valdštejn a jeho doba* (Praha: Nakladatelství Svoboda)

JUNGMANN, Josef

1849 *Historie literatury české* (Praha: Nákladem Českého muzea)

KOLÁR, Jaroslav

1999 „K podobám epičnosti v Hájkově kronice“; in *týž: Návraty bez konce* (Brno: Atlantis), s. 187–194

1999 „Mezi kronikářstvím a zábavnou prózou“; in *týž: Návraty bez konce* (Brno: Atlantis), s. 256–270

SOBOTKOVÁ, Marie

1993 *České memoáry 17. století. (Žánrová analýza memoárových textů.)* Kandidátská disertační práce (Olomouc — Brno: Masarykova univerzita v Brně)

1996 *Autor, text, adresát v českých, polských a slovenských memoárech 17. století* (Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého)

VLČEK, Jaroslav

1960 *Dějiny literatury české*, díl I (Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění)

ZAORÁLEK, Jaroslav

2000 *Lidová rčení* (Praha: Academia)

ELEMENTE DER BELETRISIERUNG IN DEN BAROCKMEMOIREN VON V. F. KOČMÁNEK

Václav František Kočmánek (1607–1679) verfasste Memoiren aus der Zeit des Dreißigjährigen Kriegs, die unter dem Titel *Summovní krátké sepsání* bekannt sind. Damit ist er unter die zahlreichen Verfasser der Memoiren einzuordnen, deren Werke als ein unübersehbarer Bestandteil des literarischen Lebens des 17. und 18. Jahrhunderts sowohl im Heimatland als auch im Exil angesehen werden.

Sein Text ist in zwei handschriftlichen Varianten erhalten geblieben (dem Ort der Aufbewahrung nach als die sog. Strahov-Handschrift und Leitmeritz-Handschrift). Es ermöglicht uns die dynamische Änderung der inneren Struktur der Aufzeichnungen aufzufassen, die von der Art der Informationsquelle, als auch vom zeitlichen Abstand der aufgezeichneten Ereignisse und der geplanten Funktion des Textes mitbestimmt wird.

Die Strahov-Variante ist als unpersönlicher chronikalischer Bericht über die Ereignisse des Dreißigjährigen Kriegs zu charakterisieren; in der Leitmeritz-Handschrift überwiegt dagegen die Form von Lebenserinnerungen. Unser Augenmerk wird auf die belletristischen Tendenzen gelenkt, die mit Veränderung der Erzählperspektive verbunden sind. Damit rückt die Literarizität des Textes in den Vordergrund, der an der Grenze zwischen Sachliteratur und Belletristik steht.

